

Pätnásťročná Stratégia štátnej environmentálnej politiky

Od 18. novembra 1993, keď Národná rada Slovenskej republiky schválila nezvyčajne všetkými hlasmi **Stratégiu, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky**, uplynulo už 15 rokov. Prvú a doteraz platnú komplexnú environmentálnu stratégiu, sčasti „fúzatú“, možno nedocenenú a trochu zabudnutú, ako to už u nás býva zvykom. Napriek tomu s viacerými ešte nedosiahnutými cieľmi (všeobecnými prierezovými i špeciálnymi v jednotlivých sektoroch), a preto v mnohých častiach stále aktuálnu. Platí pravidlo, že stratégie sa menia vtedy, ak väčšina ich cieľov bola dosiahnutá alebo podmienky na ich realizáciu sa natoľko zmenili, napríklad prírodnými pohromami, agresiami, politickými, sociálnymi a ekonomickými otrasmami, že ciele prestali byť aktuálne. Ak sa tak nestalo, stačí mať dobré akčné alebo operačné programy a plány – jednoducho vedieť čo, kto, dokedy, zhruba za čo a z akých zdrojov urobí na dosiahnutie vytýčených strategických cieľov. Vyraďať „stratégie na realizáciu stratégií“ do šuplíkov je nezmysel. Túto skutočnosť uviedla aj 1. národná konferencia o životnom prostredí miest, ktorá sa uskutočnila 27. novembra 2008 v Žiline. Na nej sa zo Stratégie štátnej environmentálnej politiky pripomenul v časovom horizonte do roku 2010 napríklad takýto strednodobý cieľ:

„Dosiahnuť **zvýšenie kvality mestského a vidieckeho prostredia**, najmä:

- humanizáciou panelákových sídlisk, priemyselných sektorov, uzlov a trás dopravy, technickej a sociálnej infraštruktúry,
- výsadbou ucelených plôch stromovej a krovitej zelene,
- obnovou a údržbou kultúrnych pamiatok a ich vhodným využitím, uplatnením architektúry zohľadňujúcej hygienické, estetické, sociopsychologické, kultúrno-spoločenské a ekologické hľadiská tvorby prostredia, zmiernujúcej jednotvárnosť foriem a odstraňujúcej chyby v urbanizácii Slovenska.“

Viaceré zo **70 krátkodobých cieľov** i niektoré z **59 strednodobých cieľov** uvedenej stratégie sme splnili úplne, prípadne čiastočne, takže by si vyžiadali aktualizáciu. Mnohé z **8 všeobecných a 25 špeciálnych dlhodobých – strategických cieľov** (33) však nestratili svoj význam a aktuálnosť, pričom vývoj naplňovania niektorých z nich môžeme hodnotiť aj pozitívne. Napríklad **stredná dĺžka života pri narodení** (nádej na dožitie) sa za 15 rokov zvýšila u mužov zo 68,35 rokov na 70,51 rokov a u žien zo 76,66 na 78,08 rokov, čo je však stále málo oproti viacerým štátom Európskej únie, kde oveľa vyššie hodnoty tohto ukazovateľa umožnili zvýšiť dôchodkový vek na 65 rokov. Aktuálnosť vo svojej podstate nestráca ani **5 priorít, 10 zásad a 8 bodov orientácie** stratégie. Aj z uvedeného vidno, že bola nadčasová – naozaj strategická, ktorá sa nezostavuje a neschvaľuje na dva – tri roky alebo na jedno programované volebné obdobie. Tak ako dobrý zákon by mal bez zmien a doplnkov (čiastočnej novelizácie) vy-

držať aspoň desať rokov. Ak v priebehu štyroch rokov zaznamená 20 noviel, ako niektoré naše zákony, o koncepčnom myslení jeho tvorcov a schvaľovateľov nemôže byť ani reči, ani ich nemožno nazvať legistatormi. Obdobne „krátkodobú“ stratégiu nevypracúvajú strategovia a mohli by schvaľovať len politici – neštátnici.

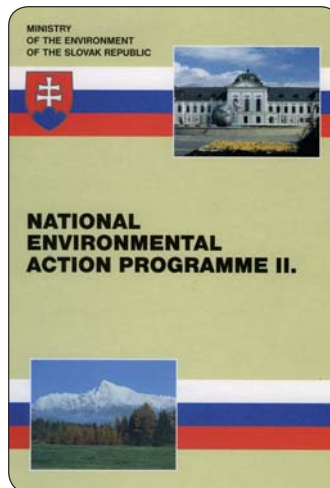
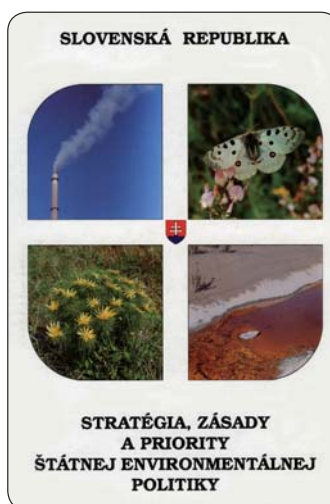
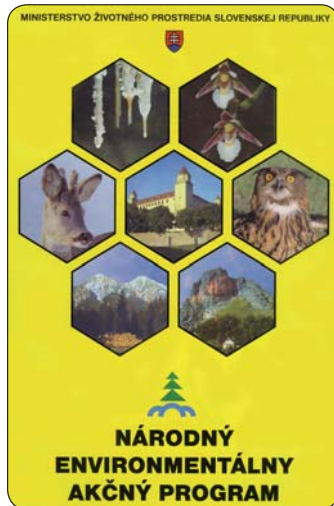
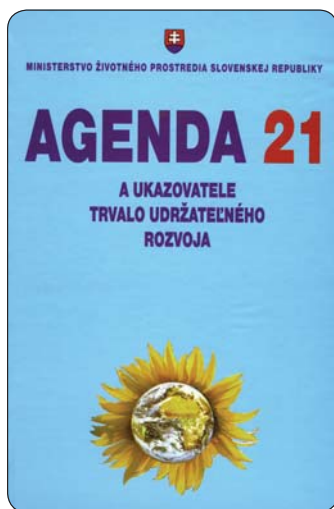
Kolektív bývalého odboru ekologickej politiky Ministerstva životného prostredia SR prvú a zatiaľ jediná **Stratégiu štátnej environmentálnej politiky** nepripravoval na zelenej lúke.

Predchádzala jej historická **Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji** (Rio de

prostedie. Pamätám sa, ako mi („nezainteresovanému“) na chodbe SKŽP, ešte na Hlbokoj ulici v Bratislave, oznámili: „Počul si Jóbovu zvesť? Budeme mať samostatnú miestnu štátnu správu pre životné prostredie.“ Zakrátko sa „Jóbova zvesť“ stala realitou a o rok na to sa od 25. augusta 1992 SKŽP zákonom SNR č. 453/1992 Zb. zmenila na **Ministerstvo životného prostredia SR** (MŽP SR). Na poste ministrov životného prostredia sa vystriedalo šesť politikov z piatich politických strán (I. Tirpák, J. Zlocha, J. Hraško, L. Miklós, J. Izák, J. Chrbet). Za 15 rokov od prijatia Stratégie štátnej environmentálnej politiky došlo k výrazným zmenám environmentálnej situácie nielen v SR na rôznych úrovniach, tak v stave životného

prostredia, ako aj v starostlivosti o životné prostredie. Už v roku 1994 Národná rada SR prijala zákon č. 127/1994 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a zákon č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Počet zákonov v systéme environmentálneho práva len v priamej kompetencii MŽP SR vzrástol ku koncu roku 2008 (vrátane zákona o nakladaní s odpadom z ťažobného priemyslu) na 29, pričom ďalších 11 obsahuje pre toto ministerstvo špeciálne práva a povinnosti, vrátane vydávania vyjadrení alebo súčinnosti pri vydávaní vykonávacích predpisov podľa nich. Od vstupu do EÚ 1. mája 2004 začali v SR platiť aj jej environmentálne nariadenia. SR pristúpila k cca 34 medzinárodným dohovorum s environmentálnym zameraním, z toho 24 v priamej kompetencii MŽP SR. Environmentálnu situáciu na svojom území zhodnotila každoročne (1992 – 2007) v osobitných správach o stave životného prostredia (15), vydaných MŽP SR. Pätnásť sa snaží zachytiť na 312 stranách vývojové trendy vo všetkých sektoroch za 15 rokov, takže ich bilanciu nemúsime rozvádzať (stačí do nej nahliadnuť). Na stratégiu nadviazali štyri programové vyhlásenia vlád SR, desaťsektorový **Národný environmentálny akčný program I.** (schválený uznesením vlády SR č. 1112 zo 16. decembra 1996) so 162 cieľmi a 1 358 opatreniami v objeme asi 102,3 mld. Sk, **Národný environmentálny akčný program II.** (schválený uznesením vlády SR č. 350 zo 14. mája 1999) s 52 cieľmi a 825 opatreniami v objeme 113,3 mld. Sk a po odstránení rozporov v medzirezortnom pripomienkovom konaní na rokovanie vlády SR 16. decembra 2003 predložený objemný

Národný environmentálny akčný program III. (následne stiahnutý z programu tesne pred rokaním vlády SR). Predpokladalo sa pritom, že reálne finančné prostriedky nebudú stačiť a zadefinovaná „snehová guľa“ sa bude tlačiť ďalej, pričom tie opatrenia, ktoré sú v realizácii alebo majú kratšie termíny sa stanú prioritou. Už v priebehu prípravy stratégie odbor ekologickej politiky navrhol zriadenie **Slovenskej agentúry životného prostredia** (pôvodne navrhovanej Slovenskej environmentálnej agentúry), ktorá 1. júla 2008 tiež oslávila svoje pätnásťte výročie. Z nej vyčlenená – od 1. júla 2000 znovuzriadená

Janeiro, 1992), schválenie **Generelu nadregionálneho územného systému ekologickej stability** uznesením vlády SR č. 319/1992, schválenie **environmentálnych ustanovení v Ústave Slovenskej republiky**, prevažne prevzatých z prijatej Listiny ľudských práv a slobôd, nadobudnutie účinnosti zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí a prvého zákona SNR č. 128/1991 Zb. o štátnom fonde životného prostredia SR, ale najmä od 30. marca 1990 zriadenie **Slovenskej komisie pre životné prostredie** (SKŽP) zákonom č. 96/1990 Zb. a od 1. januára 1991 **Slovenskej inšpekcie životného prostredia** (SIŽP), 38 **okresných úradov životného prostredia** a 121 **obvodných úradov životného prostredia** zákonom č. 595/1990 Zb. o štátnej správe pre životné

samosiatná organizácia štátnej ochrany prírody (ŠOP SR) postupne zahrnula do svojej pôsobnosti 9 správ národných parkov, 14 správ chránených krajinných oblastí a od roku 2008 dokonca aj Správu slovenských jaskýň. 14 mokradí SR bolo zapísaných do Zoznamu Ramsarských lokalít a 4 územia boli zahrnuté ako biosférické rezervácie do Programu MaB UNESCO. V rámci Sieťe NATURA 2000 vláda SR 16. júla 2003 schválila 38 území do Národného zoznamu chránených vtáčích území a 17. marca 2004 až 382 území do Národného zoznamu navrhovaných území európskeho významu. Výbor svetového dedičstva zapísal zo Slovenska 7 lokalít do Zoznamu svetového dedičstva (z toho niekoľko súborov). Podľa aktualizovanej Environmentálnej regionalizácie SR (eds. P. Bohuš a J. Klinda, 2008) bolo v nej exaktnejšie vyčlenených 8 zafazovaných oblastí (na 4 980 km²) – regiónov 3. EK = environmentálnej kvality (20 regiónov 1. EK a 19 regiónov 2. EK). Zákonom č. 222/1996 Zb. boli neopodstatnene zrušené samostatné úrady životného prostredia. Samostatnú miestnu štátnu správu starostlivosti o životné prostredie (tentoraz s 8 krajskými úradmi životného prostredia a 46 obvodnými úradmi životného prostredia) znovu ustanovil od 1. januára 2004 až zákon č. 525/2003 Z. z. Strata 7 rokov však zanechala jazvu nielen na inštitucionálnom zabezpečovaní Stratégie štátnej environmentálnej politiky znížením počtu zamestnancov miestnej štátnej správy pre životné prostredie o 630 (33,7 %) a prejavmi stagnácie, ale aj povolením viacerých nevhodných zásahov do mestského i vidieckeho životného prostredia. Zákonom č. 416/2001 Z. z. prešli viaceré kompetencie z pôsobnosti orgánov štátnej správy na obce a veľké územné celky (samosprávne kraje). Taktiež neopodstatnene zrušený Štátny fond životného prostredia od 1. januára 2005 nahradil Environmentálny fond, ustanovený zákonom č. 587/2004 Z. z., ktorého poslanecký návrh dokonca predkladal Výbor NR SR pre životné prostredie a ochranu prírody. Zákonom č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy stratil rezort životného prostredia kompetencie v územnom plánovaní a stavebnom

poriadku ako prioritných nástrojov zabezpečovania environmentálnej vhodnosti a bezpečnosti a realizácie štátnej environmentálnej politiky. Z prvých 150 zamestnancov SKŽP/MŽP SR z roku 1990 postupne ostali len šiesti, z toho s vysokoškolským vzdelaním len štyria (z toho s environmentálnym vzdelaním dvaja). 25. novembra 1997 vláda SR uznesením č. 846 schválila prvú a doteraz platnú Konceptiu environmentálnej výchovy a vzdelávania, ktorá ukladá každoročne usporadúvať medzinárodný festival ENVIROFILM, vydávať ENVIROMAGAZÍN, z príležitosti Svetového dňa životného prostredia 5. júna udeľovať prestížnu cenu ministra životného prostredia, pridelať finančné príspevky na tzv. Zelené projekty, rôznymi formami podporovať rozvoj environmentalistiky a v rámci nej environmentálneho vzdelávania na všetkých stupňoch škôl. Na základe vládnych opatrení k tejto koncepcii boli do rezortu MŽP SR delimitované organizácie ako ZOO Bojnice, Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši a Slovenské banské múzeum v Banskej Štiavnici. Každoročne sa organizovali podujatia ako Zelený svet, Zelená škola, Šiška, Medzinárodný deň Dunaja, výstavy Ekotechnika – Incheba Bratislava a

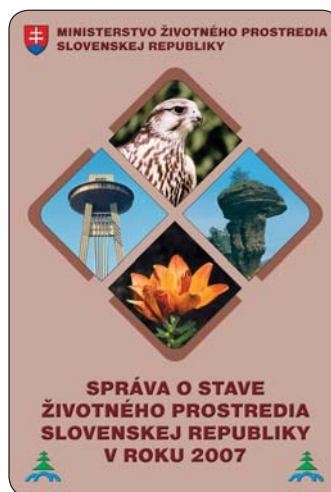
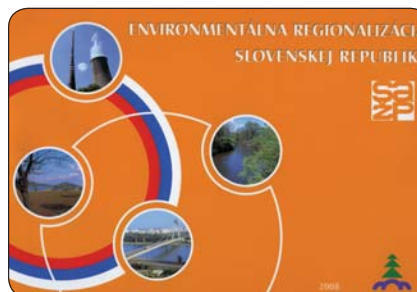
Enviro – Nitra, akcie Envirojar. Začali sa využívať dobrovoľné nástroje environmentálnej politiky (EMAS a EVV); minister životného prostredia v roku 2008 udelil aj prvý Európsky kvet. V roku 2002 MŽP SR vydalo veľdielo - Atlas krajiny Slovenskej republiky, na ktorom participovali stovky odborníkov. Vyšlo 5 dielov Červenej knihy. Keď som začal vymýšľať periodikum Chránené územia Slovenska neveril som, že prežije rok 2000, keď Ekopanorámu, predpokladal som, že tento prelomový rok prežije (nestalo sa tak, skončila v roku 1996). Paradox. Avšak časopis Životné prostredie úspešne štartuje do 43. ročníka – záraz a úspech. Uznesením č. 740 z 15. októbra 2008 vláda SR schválila prvú Konceptiu geoparkov SR. Uznesením č. 655 zo 16. septembra 1997 k návrhu uplatňovania Agendy 21 a vyhodnocovania ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja v SR vláda SR určila gestorov (konkrétne orgány štátnej správy) za jednotlivé kapitoly (40) Agendy 21 a 125 ekonomických, sociálnych, environmentálnych a inštitucionálnych ukazovateľov trvalo udržateľného rozvoja (zo 132 prijatých v rámci OSN). Ešte pred Samitom Zeme v Johannesburgu tímy odborníkov spracovali podklady pre návrh prvej a stále platnej Národnej stratégie trvalo

environmentalistiky, s ktorým nemajú nič spoločné, pričom chceli korigovať až zrušiť viaceré medzinárodné ukazovatele trvalo udržateľného rozvoja v ich kompetencii, prijaté na pôde OSN 18. apríla 1996. V rámci „šrapnelovej politiky“ často odznali prehlásenia: Teraz musíme zabezpečovať hospodársky a sociálny rozvoj, prípadne regionálny rozvoj, a nie trvalo udržateľný rozvoj. Dokonca od vysoko postavených úradníkov určitých rezortov som si vypočul, že trvalo udržateľný rozvoj nemá nič spoločné so sociálnou politikou štátu, ani so vzdelávaním na školách. Nakoniec sme aj NSTUR vydali v roku 2001 len v rámci publikácie Agenda 21 a trvalo udržateľný rozvoj. Každý začiatok je ťažký. K pozitívnym javom tohto obdobia patrilo predsedníctvo SR v Rade Environmentálneho programu OSN, od roku 1996 členstvo SR v Komisii OSN pre trvalo udržateľný rozvoj (CSD), zorganizovanie a predsedníctvo 4. konferencie zmluvných strán Dohovoru o biologickej diverzite (Bratislava, 4. – 15. 5. 1998), úspešné prvé hodnotenie environmentálnej výkonnosti SR zo strany OECD 9. januára 2002 v Paríži (od septembra 2000 sa SR stala jej členom), schválenie a vydanie Konceptie územného rozvoja Slovenska a nadväzujúcich územných plánov všetkých veľkých územných celkov (8 krajov), zriadenie stredísk environmentálnej výchovy SAŽP. K zlepšeniu životného prostredia a budovaniu environmentálnej infraštruktúry v SR prispeli aj projekty financované v rámci programov PHARE, ISPA, CREDO, CBC, LIFE, INTERREG, v

súčasnosti z Kohézneho fondu a štrukturálnych fondov EÚ (vo väzbe na Operačný program Životné prostredie, ktorý nadviazal na Národný strategický referenčný rámec SR na roky 2007 – 2013), ale aj z GEF, UNDP a ďalších zahraničných finančných zdrojov. Vývoj ovplyvnili aj tragické udalosti, akými boli mimoriadne povodňové situácie, nešťastie v Novákoch a 19. novembra 2004 veterná kalamita v TANAP a niektorých ďalších národných parkoch.

Už v polovici deväťdesiatych rokov sme sa snažili zaviesť od Dňa Zeme 22. apríla do Svetového dňa životného prostredia 5. júna aktivizujúcu kampaň pod názvom Environmentálna jar. Samozrejme, každá pravá environmentálna jar skončí. Po nej prichádza leto, jeseň a zima, ktorú možno v rámci globálneho otepľovania budeme volať len zimička. Ak sa z nej preskočí hneď do leta, bude koniec všetkým doterajším environmentálnym prognózam, stratégiám, koncepciám a programom, ale aj víziám zohľadnenia i predstavám o trvalo udržateľnom rozvoji, či raste. Vývoj na Zemi, v Európe i na Slovensku sa však nezastaví. V každom prípade bez environmentálnej jari bude prebiehať úplne inak, než si to dnes predstavujeme a dokázali by sme napísať do akejkoľvek super stratégie štátnej environmentálnej politiky. Ešte šťastie, že environmentálna jar za chvíľu zaklope na dvere, a tak ako po tisícročia priniesie so sebou aj nový život. Dúfajme, že tomu tak bude aj do dosiahnutia všetkých cieľov platnej environmentálnej stratégie a tiež tých, ktoré vytyčia ďalšie. Ved' kým existujú takéto stratégie, zachová sa environment a v ňom život, je dobre. To jediné má skutočne zmysel a naozaj sa opláti.

RNDr. Jozef Klinda
Ministerstvo životného prostredia SR

udržateľného rozvoja (NSTUR obsahujúcu 16 princípov, 40 kritérií, 10 dlhodobých integrovaných cieľov – priorit, 28 strategických cieľov a 236 opatrení – ciest a prostriedkov na ich dosiahnutie), ktorú sme s REC Slovensko (p. Mederlym) dopracovali do podoby, aby ju mohla schváliť 10. októbra 2001 uznesením č. 978 vláda SR a následne 3. apríla 2002 uznesením č. 1989 Národná rada SR (tým potvrdila aj gestorov kapitol Agendy 21 a uvedených 132 ukazovateľov). V tej dobe sme vypracovali aj návrh na vznik Rady vlády pre trvalo udržateľný rozvoj, jej štatút a pripravili v roku 1999 prvé zasadnutie tohto poradného orgánu. Po skončení jeho rokovania som v rámci „odovzdávania štafety“ ponúkol prvému tajomníkovi tejto rady spoluprácu a pomoc pri zostavovaní ročných plánov jej činnosti, na čo sa ma opýtal, či mi len to chýba ku šťastiu..., čo nepotrebuje komentár. Zastal aj proces prípravy krajských a okresných koncepcií trvalo udržateľného rozvoja. Nepochopenie prejavili aj viaceré rezorty, ktoré trvalo udržateľný rozvoj označili za nejaký produkt en-

